

А. Пашук,

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ РИЗИКАМ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ: СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ

Актуальність теми. В умовах сьогодення економіка України знаходиться у надскладному становищі, що обумовлено наявністю цілої низки ризиків, які їй загрожують. Разом із тим, необхідно зауважити, що саме по собі існування ризиків не наносить шкоду національній економіці, однак лише до того моменту, коли вони стають реальними фактами об'єктивної дійсності. Щоб відвернути загрози чи мінімізувати їх негативний вплив, уповноважені суб'єкти намагаються активно їм запобігати та протидіяти. Тож, враховуючи національний характер економічної безпеки, в обох випадках ведеться мова про державно-владні, адміністративні процеси, кожен з яких спрямовано на досягнення відповідних цілей з використанням спеціального набору інструментів.

Стан дослідження проблеми. Варто зауважити, що окремі правові, організаційні та інші основи економічної безпеки України, а також актуальні ризики, які негативно на неї впливають, розкривались в роботах: О. М. Бандурки, С. П. Стеценко, Є. Л. Стрельцова, С. В. Тютюнникова, В. М. Поповича, С. В. Юдіної, В. В. Третяк, Т. М. Гордієнко та багатьох інших вчених. Втім, незважаючи на численні розробки вчених, досі серед представників як правової, так і інших галузей не вироблено єдиного підходу щодо розкриття змісту і значення діяльності із запобігання та протидії ризикам економічній безпеці України.

Саме тому **мета статті** полягає у тому, щоб розкрити сутність та значення запобігання та протидії ризикам економічній безпеці держави.

Виклад основного матеріалу. Основу категорії «запобігання ризикам економічній безпеці» складає слово «запобігти», яке згідно до своєї етимології розкривається, як: 1) не допускати, заздалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане; 2) догоджати кому-небудь, підлещуватися до когось, домагаючись прихильності, заступництва; 3) здобути, дістати, придбати, знайти кого-, що-небудь. Близьким за змістом є слово «попередження», яке має зміст застереження проти чого-небудь, наказ, вказівка зробити що-небудь, запобігання вияву чого-небудь небажаного [1, с. 414, 868].

Зміст та сутність запобігання як правової діяльності досить ґрунтовано досліджувались в рамках наукових робіт, передусім, у відношенні до іншої широкій категорії – правопорушень. Наприклад, Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ряд інших вчених запобігання правопорушенням тлумачать наступним чином: система засобів, що застосовуються суспільством та державою для того, щоб стримати зростання злочинності, знизити її рівень на основі впливу на причини та умови, котрі сприяють злочинності та вчиненню адміністративних проступків, а також шляхом запобігання й припинення конкретних злочинів та правопорушень [2; 3, с. 86].

Безперечно, найбільш широкого дослідження категорія «запобігання» набула в кримінологічній науці у правовій конструкції – «запобігання злочинності». Так, за С. І. Халимон, запобігання – це недопущення задуманих злочинів шляхом виявлення осіб, які намагаються їх вчинити, вжиття щодо них необхідних заходів, передбачених законом, з одночасним оздоровленням обстановки в мікросередовищі [4, с. 19].

Узагальнюючи вищевикладене можна вказати, що запобігання, як правова категорія, є широкою системою заходів, спрямованих на недопущення настання відповідних негативних явищ, зокрема, правопорушень (кримінальних чи адміністративних). В цьому контексті запобігання включає в себе дві складові, попередження та профілактику, які виражаються у наступному: 1) виявленні детермінуючих правопорушення факторів та їх ліквідацію або мінімізацію впливу; 2) формуванні умов об'єктивної дійсності, в яких поява цих детермінантів неможлива чи ускладнена; 3) проведенні соціально-орієнтованої роботи щодо неприпустимості та караності протиправної поведінки всіма громадянами.

Втім, у сфері запобігання ризикам національній безпеці України категорія «запобігання» не може зводитись виключно до правопорушень. Останні складають лише частину однієї з груп ризиків. Запобігання в даному контексті постає значно ширшим та більш складним явищем.

Наприклад, запобігання соціальним ризикам економічній безпеці, логічно, передбачає загальне підвищення рівня життєдіяльності населення та його ролі у економічному середовищі держави. Про це, зокрема, йдеться в положеннях Постанови КМУ «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року». Стратегія передбачає поетапне досягнення мети щодо підвищення рівня добробуту населення.

Першочерговим етапом є формування конкурентоспроможних умов для бізнесу та інвестицій, а також відновлення довіри до державних інститутів. Це дасть змогу перемогти у конкуренції за капітал на світовому ринку та як результат залучити інвестиції для модернізації секторів економіки. «Трансформовані та високопродуктивні сектори економіки зможуть ефективно конкурувати на міжнародному ринку товарів і послуг з іноземними державами, що сприятиме зростанню податкових надходжень до бюджету та доходів населення. Великий внутрішній споживчий ринок та зростання податкових надходжень сприятимуть розвитку сфери послуг та підвищенню якості життя громадян у розрізі освіти, охорони здоров'я, стану навколишнього природного середовища, національної безпеки, культури та соціального забезпечення. Це сприятиме розвитку людського потенціалу – головного і найважливішого потенціалу у XXI столітті, який Україна повинна системно розвивати», – вказується в Стратегії [5].

Крім того, Стратегія передбачає ряд інноваційних кроків в аспекті запобігання соціальним ризикам, зокрема, створення суверенних інвестиційних фондів. За положеннями документу розповсюджена світова практика, коли уряди країн створюють фонди з метою використання прибутків для майбутньої фіскальної стабілізації, накопичення надходжень від природних ресурсів, витрат на соціальні заходи, примноження доходів від надлишків державного бюджету тощо. Пропонується також створення структури, що передбачає розподіл національного багатства та централізоване управління державними підприємствами під єдиною інституцією є можливістю раціонального та соціально орієнтованого використання доходів від користування природними багатствами та доходів державних підприємств [5].

Питання запобігання корупційним ризикам включено до окремих положень Закону України «Про запобігання корупції». Наприклад, для запобігання корупційним ризикам існує спеціальний інструмент фінансового контролю, який здійснюється щодо осіб уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. В рамках нього зазначені особи зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи де вказують про свій фінансовий, майновий стан тощо [6].

З огляду на вище визначене, запобігання ризикам економічній безпеці України – це сукупність правових та організаційно-правових заходів, які застосовуються державою в особі уповноважених суб'єктів з метою виявлення ключових детермінантів ризиків економічній безпеці, ліквідації вже існуючих ризиків та/або мінімізації їх негативного впливу, а також формування середовища, в якому поява останніх ускладнена чи неможлива.

Не менш дискусійним та змістовним є питання протидії ризикам економічній безпеці. Протидія – це дія, спрямована проти іншої дії, яка перешкоджає їй. У широкому розумінні термін «протидія» охоплює різноманітні відносини, які виникають у зв'язку з діяльністю людини в різних сферах суспільного життя та міжособистих стосунків [7; 1, с. 992; 8, с. 150]. При цьому, найчастіше, зазначену категорію, як і у випадку із запобіганням, розглядають у сфері правоохоронної діяльності. Наприклад, О. В. Ткаченко вважає, що в адміністративно-правовій сфері заходи з протидії повинні забезпечувати належний рівень виконання працівниками правоохоронних органів визначених завдань і функцій у межах чинних нормативно-правових актів. Механізмом адміністративно-правового регулювання протидії є сукупність правових й організаційних

засобів, спрямованих на вирішення визначених завдань [9; 10, с. 44].

Протидія правопорушенням у сфері обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, розглядається С. П. Параницею, як більш загальна категорія, що дозволяє комплексно представити дії осіб, які володіють інформацією про правопорушення і прагнуть її сховати, змінити і (чи) ліквідувати її носіїв, а також дії осіб, які не причетні до вчинення цього правопорушення, але переслідують ті ж цілі, що і правопорушники [11, с. 150]. О. В. Кузьменко вважає, що протидія (стосовно нелегальної міграції) – це врегульована правовими нормами діяльність уповноважених державних та недержавних структур, що здійснюється за допомогою специфічних організаційно-правових форм і методів та направлена на забезпечення стабільності встановленого міграційного режиму, переважно попереджувальними заходами [12].

Узагальнюючи зміст протидії в правоохоронній сфері можна вказати, що, на відміну від запобігання, ця категорія являє собою сукупність заходів, які спрямовані на припинення та виправлення наслідків конкретних протиправних дій, а саме кримінальних чи адміністративних правопорушень. В рамках правоохоронної протидії відбувається вплив на осіб та конкретні факти вчинення ними порушень законодавства України з метою притягнення їх до юридичної відповідальності.

Безпосередньо в межах тематики нашого дослідження поняття протидії ризикам економічній безпеці України не визначалось. Водночас, окремі приклади категорії пронизують існуючу нормативно-правову базу. Наприклад, даному питанню приділяється увага в положеннях Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на

період до 2025 року» від 11.08.2021 № 347/2021. Документ пропонує такі заходи протидії, як: 1) мінімізація зловживань на фондовому ринку; 2) імплементація мінімального стандарту Плану протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування (Плану дій BEPS) та впровадження ефективних податкових правил стосовно контрольованих іноземних компаній; 3) ідентифікація та протидія інструментам впливу на економічну безпеку України, що використовуються Російською Федерацією з метою її послаблення; 4) здійснення заходів щодо протидії спробам реалізації на міжнародних ринках товарів та послуг з тимчасово окупованих територій України; 5) створення системи протидії іміджевим втратам та кампаніям з дискредитації України на світових ринках тощо [13]. Частиною ризиків економічній безпеці України становлять відповідні кримінальні та адміністративні правопорушення протидія яким відбувається в порядку та з огляду на положення Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8093-X (далі – КУпАП) та Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 № 4651-VI (далі – КПК) [14; 15].

Висновки. Таким чином, протидія ризикам економічній безпеці України більш конкретизована змістовна діяльність, ані ж запобігання. В її основі знаходиться не попередження негативних явищ та чинників, а робота із вже існуючими фактами їх прояву та встановлення осіб, які вчиняють протиправні дії в сфері національної економіки. Звідси, можна говорити про те, що протидія ризикам економічній безпеці України – це система державних заходів із виправлення та мінімізації наслідків негативного впливу деструктивних чинників та явищ в сфері національної економіки, а також заходів щодо виявлення, припинення кримінальних і адміністративних правопорушень в сфері національної економіки, притягнення осіб,

які їх вчиняють до адміністративно чи кримінальної відповідності відповідно.

Незважаючи на суттєву відмінність запобігання та протидії ризикам економічній безпеці України, дані юридичні категорії є елементами одного цілого – комплексної діяльності держави у сфері забезпечення і підтримки національної безпеки та її економічного сектору. Передбачені нею заходи ефективно виключно при використанні в єдиному потоці, де припинення правопорушень супроводжується активною профілактичною роботою, у тому числі соціально орієнтованою.

Актуальність статті полягає в тому, що в умовах сьогодення економіка України знаходиться у надскладному становищі, що обумовлено наявністю цілої низки ризиків, які їй загрожують. Саме по собі існування ризиків не наносить шкоду національній економіці, однак лише до того моменту, коли вони стають реальними фактами об'єктивної дійсності. Щоб відвернути загрози чи мінімізувати їх негативний вплив, уповноважені суб'єкти намагаються активно їм запобігати та протидіяти. Тож, враховуючи національний характер економічної безпеки, в обох випадках ведеться мова про державно-владні, адміністративні процеси, кожен з яких спрямовано на досягнення відповідних цілей з використанням спеціального набору інструментів. Мета статті полягає у тому, щоб розкрити сутність та значення запобігання та протидії ризикам економічній безпеці держави. У статті, на підставі аналізу наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, запропоновано авторське визначення поняття «запобігання ризикам економічній безпеці України». Акцентовано увагу на тому, що протидія ризикам економічній безпеці України більш конкретизована

змістовна діяльність, ані ж запобігання. Зроблено висновок, що протидія ризикам економічній безпеці України більш конкретизована змістовна діяльність, ані ж запобігання. В її основі знаходиться не попередження негативних явищ та чинників, а робота із вже існуючими фактами їх прояву та встановлення осіб, які вчиняють протиправні дії в сфері національної економіки. Звідси, можна говорити про те, що протидія ризикам економічній безпеці України – це система державних заходів із виправлення та мінімізації наслідків негативного впливу деструктивних чинників та явищ в сфері національної економіки, а також заходів щодо виявлення, припинення кримінальних і адміністративних правопорушень в сфері національної економіки, притягнення осіб, які їх вчиняють до адміністративно чи кримінальної відповідності відповідно. Незважаючи на суттєву відмінність запобігання та протидії ризикам економічній безпеці України, дані юридичні категорії є елементами одного цілого – комплексної діяльності держави у сфері забезпечення і підтримки національної безпеки та її економічного сектору. Передбачені нею заходи ефективні виключно при використанні в єдиному потоці, де припинення правопорушень супроводжується активною профілактичною роботою, у тому числі соціально орієнтованою.

Ключові слова: національна безпека, економічна безпека, ризики, протидія, запобігання, національна економіка.

Pashchuk A. Prevention and counteraction to economic security risks: essence and significance

The relevance of the article lies in the fact that in today's conditions, the economy of Ukraine is in an extremely difficult situation, which

is due to the presence of a number of risks that threaten it. The existence of risks in itself does not harm the national economy, but only until the moment when they become real facts of objective reality. In order to avert threats or minimize their negative impact, authorized entities are trying to actively prevent and counteract them. Therefore, taking into account the national nature of economic security, in both cases we are talking about state-authority, administrative processes, each of which is aimed at achieving the corresponding goals using a special set of tools. The purpose of the article is to reveal the essence and significance of preventing and counteracting risks to the economic security of the state. The article, based on the analysis of the scientific views of scientists and the norms of current legislation, proposes an author's definition of the concept of "prevention of risks to the economic security of Ukraine". Attention is drawn to the fact that counteraction to risks to the economic security of Ukraine is a more specific substantive activity, rather than prevention. It is concluded that countering risks to the economic security of Ukraine is a more specific substantive activity, not prevention. It is based not on the prevention of negative phenomena and factors, but on working with existing facts of their manifestation and identifying persons who commit illegal actions in the sphere of the national economy. Hence, we can say that countering risks to the economic security of Ukraine is a system of state measures to correct and minimize the consequences of the negative impact of destructive factors and phenomena in the sphere of the national economy, as well as measures to identify, stop criminal and administrative offenses in the sphere of the national economy, and bring persons who commit them to administrative or criminal compliance, respectively. Despite the

significant difference between preventing and countering risks to the economic security of Ukraine, these legal categories are elements of one whole – the comprehensive activity of the state in the sphere of ensuring and supporting national security and its economic sector. The measures it provides are effective only when used in a single stream, where the cessation of offenses is accompanied by active preventive work, including socially oriented work.

Key words: national security, economic security, risks, counteraction, prevention, national economy.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005 1728 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: науково-практич. Коментар. Р.А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2007. С. 13.
3. Лещук А.Р. Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері профілактики адміністративних правопорушень: організаційно-правове забезпечення: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2012. 292 с.
4. Халимон С.І. Запобігання злочинам серед осіб, які перебувають на обліку в кримінально-виконавчій інспекції: дис... канд. юрид. наук : Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2008. 255 с.
5. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постанова, стратегія від 03.03.2021 № 179. Офіційний вісник України. 2021. № 22. Ст. 45.
6. Про запобігання корупції: закон від 14.10.2014 №1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 3186.
7. Лапка О. Я. Соціально-правовий захист працівників міліції України (адмі-

ністративно-правовий аспект): дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2003. 211 с.

8. Параниця С.П. Адміністративно-правові засади обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами: дис... канд. юрид. наук : Ірпінь: Університет державної податкової служби України. 2009. 231 с.

9. Ткаченко О. В. Адміністративно-правові засади протидії корупції в органах внутрішніх справ : автореф. дис... канд. юрид. наук :: спец. 12.00.07 „Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право”. Київ, 2008. 20 с.

10. Долгий О.О. Організація діяльності податкової служби України з протидії податковим правопорушенням у сфері функціонування вугледобувних підприємств: дис... канд. юрид. наук : Ірпінь: Національний університет Державної податкової служби України. 2008. 249 с.

11. Параниця С.П. Адміністративно-правові засади обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами: автореферат дис... канд. юрид. наук : Ірпінь: Університет державної податкової служби України. 2009. 21 с.

12. Кузьменко О. В. Адміністративно-правова протидія нелегальній міграції в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 „Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право”. Київ, 2000. 18 с.

13. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року "Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року": указ від 11.08.2021 №347/2021. Офіційний вісник Президента України. 2021. № 21. Ст. 964.

14. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон від 07.12.1984 №8073-X. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. № 51. Ст. 1122.

15. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. №9-10. Ст. 88.

